

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

1 (4) 2024

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 1(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

Болтаев Нурали Шираматович

АГРАР ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА КАДРЛАР САЛОҲИЯТИНИ БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ
АСОСИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ ЙЎНАЛИШЛАРИ 110-118

Эрханов Муҳаммаджон Абсайитович

ДАВЛАТНИНГ ХАЛҚАРО РЕЙТИНГ ВА ИНДЕКСЛАРДАГИ ЎРНИНИ ЯХШИЛАШДА
ИҚТИСОДИЙ БАРҚАРОРЛИКНИНГ ЎРНИ 119-124

Жураева Гульзира

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛЕ И УСЛУГАХ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ 125-130

Akbarov Husan O'zbekxonovich

BOG'DORCHILIKDA TEXNIK SAMARADORLIKNI TAHLIL ETISHNING PARAMETRIK VA
NOPARAMETRIK USULLARI 131-136

Yaqubova Yulduz Raimovna

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING ISHLAB CHIQUARISHINI SAMARALI AMALGA OSHIRISH
KO'RSATKICHLARI 137-147

Рахимбаев Акмал Азатбоевич

ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДЛАРИНИ САНОАТГА ИХТИСОСЛАШУВ ДАРАЖАСИНИ ТАРМОҚЛАР
БЎЙИЧА АНИҚЛАШ 148-157

Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li

SAMARALI SOLIQ SIYOSATI-INNOVATSION RIVOJLANISHGA O'TISHNING ASOSIY
SHARTI 158-170

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна

БАҲОУДДИН НАҚШБАНД РУБОЙЛАРИНИ ШАРҲЛАГАН АЛЛОМА 171-175

Шарифходжаева Наргиза Абдуманноновна

ФИЛОСОФИЯ СВОБОДЫ, РАВЕНСТВА И СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ МУХАММАДА
АЛИ ДЖИННЫ 176-181

Nasimov Azizbek Azimovich

AXBOROTLASHGAN JAMIYAT RIVOJLANISHIDA AXLOQIY QADRIYATLARNING FALSAFIY
MONIYATI 182-186

Norkulov Olim Nasimovich

GLOBALLASHUV JARAYONIDA MIGRATSIYANING AHOLI AXLOQIY QADRIYATLARIGA
TA'SIRI 187-191

Хасанов Бобуржон Хакимович

ОММАВИЙ НОРОЗИЛИКЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ 192-197

Quramboyev Alisher Maxsudovich

YANGI O'ZBEKISTON VA IJTIMOY DAVLATCHILIK 198-204

Raxmonberdiyev Islombek Ilxom o'gli

SIVILIZATSIYALAR TARAQQIYOTIDA MADANIYATLAR TO'QNASHUVINING IJTIMOY-
FALSAFIY AHAMIYATI (Samyuel F. Xantingtonning "Sivilizatsiyalar to'qnashuvi" asari
asosida) 205-214

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

09.00.00- ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Наврўзова Гулчехра Нигматовна

Бухоро муҳандислик-технология институти “Ижтимоий фанлар”
кафедраси профессори, фалсафа фанлари доктори
Email: premium.progress@mail.ru

БАҲОУДДИН НАҚШБАНД РУБОЙЛАРИНИ ШАРҲЛАГАН АЛЛОМА

Аннотация. Мақолада Нақшбандия таълимотининг асосчиси Баҳоуддин Нақшбанднинг ҳозиргача имий жамоатчиликга маълум бўлмаган рубойлари жамланган. “Рубоиёти Хожа Нақшбанд” асарини тартибга келтирган ва 137 рубойларини урду тилига шарҳлаган аллома Муҳаммад Содиқ Қусурий ҳаёти ва маънавий мероси ҳақида маълумот берилади.

Калит сўзлар: Баҳоуддин Нақшбанд, сўфий, рубой, шарҳлар, Муҳаммад Содиқ Қусурий.

Navruzova Gulchehra Nigmatovna

Doctor of sciences philosophy, professor.
Bukhara engineering technological institute. (Uzbekistan)

SCIENTIST WHO COMMENTED ON THE RUBAI OF BAKHOUDDIN NAQSHBAND

Abstract. The article provides information about the life and spiritual heritage of the scientist Muhammad Sadiq Kusuri, the author of a book about the ruba of the founder of the teachings of Naqshbandiy Bahouddin Naqshbanda “Rubayoti Khoja Naqshband” and commented on 137 rubai in Urdu, which were hitherto unknown to the scientific public.

Key words: Bahaiddin Naqshband, Sufi, rubai, comments, Muhammad Sadiq Kusuri.

Наврузова Гулчехра Нигматовна

Профессор кафедры «Общественных наук» Бухарского инженерно-технологического института, доктор философских наук

УЧЁННЫЙ ПРОКОММЕНТИРОВАВШИЙ РУБАИ БАХОУДДИНА НАКШБАНДА

Аннотация. В статье приводятся сведения о жизни и духовном наследии учёного Мухаммада Садика Кусури, составителя книгу о рубой основоположника учения Накшбандия Бахоуддина Накшбанда “Рубаёти Хожа Накшбанд” и прокомментировавший 137 рубаи на язык урду, которые до сих пор были не известны научной публике.

Ключевые слова: Бахауддин Накшбанд, суфий, рубаи, комментарии, Мухаммад Садик Кусури.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I1Y2024N22>

Кириш. Янги Ўзбекистонда ўрта асрларда диний ва дунёвий соҳада илмий изланишлар олиб борган, фаолият юритган буюк алломаларимиз, пир-у

муршидларимиз меросини ҳар томонлама чуқур ўрганиш, уларнинг замон руҳига мос ғояларидан ёшларни интеллектуал салоҳиятли, маърифатли, муносиб ворислар қилиб тарбиялашга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Зотан, “Бетакрор ва ноёб илмий-маънавий мероси биз учун доимий ҳаракатдаги ҳаётий дастурга айланиши керак. Бу ўлмас мерос ҳамиша ёнимизда бўлиб, бизга доимо куч-қувват ва илҳом бағишлаши лозим... Бунинг учун олим ва мутахассисларимиз, ҳурматли уламоларимиз бу маънавий хазинани бугунги авлодларга содда, тушунарли, жозибали шаклда етказиб бериши зарур” [8:224]. Шу жиҳатдан, Нақшбандия таълимоти асосчиси Баҳоуддин Нақшбанд маънавий меросини чуқур ўрганишнинг аҳамияти каттадир. Шунинг учун ҳам Баҳоуддин Нақшбанднинг маънавий меросини мукамал ўрганишга хизмат қилган олим-у тадқиқотчилар ишини ўрганиш зарурдир. Ана шундай алломалардан бири Муҳаммад Содиқ Қусурийдир.

Баҳоуддин Нақшбанд маънавий мероси ҳақидаги тадқиқотларда у кишидан рубоийлар сақланганлиги ҳақида маълумот жуда оз. Биз яқинда топиш бахтига муяссар бўлган 1997 йилда Покистоннинг Лаҳор шаҳрида нашр этилган “Рубоиёти Хожа Нақшбанд” асарида Баҳоуддин Нақшбанддан 137-та рубоий борлиги маълум бўлди[1,4]. Бу асарни тартибга келтирган ва шарҳлаган аллома ва адиб Муҳаммад Содиқ Соҳиб Қусурийдир.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Баҳоуддин Нақшбанднинг маънавий меросига оид манбаларга асослаган тадқиқотларда у кишидан насрий ўғитлар сақланганлиги ҳақида маълумотлар бор[5,9-10,12,13]. “Мақомотда” насрий ўғитлари билан бирга назмий парчалар ҳам келтирилган[2]. “Рисолаи қудсия” ва “Рисолаи унция” асарида ҳам маънавий мерослари келтирилган[14,15]. Биз Баҳоуддин Нақшбанднинг айтган сўзларини жамлаб, инглиз ва ўзбек тилида нашр этиш имкониятига эга бўлдик[6]. У кишидан сақланган “Аврод” рисоласини ҳам таржима этдик[3], аммо рубоийлари ҳақида маълумотни етарлича топа олмадик. Сайфиддин Сайфуллоҳ Баҳоуддин Нақшбанднинг 5 та рубоийсини[15:10-19], Эргаш Очилов 4 рубоийларини таржима этган[7:278].

Баҳоуддин Нақшбанддан рубоийлар сақланганлиги ҳақидаги маълумот “Рубоиёти Хожа Нақшбанд” асарида берилган. Бу манбада Баҳоуддин Нақшбанддан 137-та рубоий борлиги маълум бўлади. Бу асарни тартибга келтирган ва шарҳлаган Муҳаммад Содиқ Соҳиб Қусурийдир. Асарда Қусурий Баҳоуддин Нақшбанд рубоийларини ёзиб, урду тилига шарҳлаган. Шарҳда Қуръонга тафсир ёзиш ва манбаларни шарҳлаш Ғарб герменевтик методологиясининг ўзига хос томонидир. Муҳаммад Содиқ Қусурий ҳар бир рубоийни тушуниб, моҳиятини англаб, бизларга тушунарли қилиб баён этиш билан шарқона герменевтик услубдан фойдаланган.

Муҳокама. “Рубоиёти Хожа Нақшбанд” асарининг “Муқаддима”сида Муҳаммад Содиқ Соҳиб Қусурий ҳақида маълумотлар берилган[1:12-39]. Жаноб профессор Саййид Муҳаммад Зокир Ҳусайин Шох Чишти Сиалви Мад Зилла (Равалпинди) бу асарда “Муқаддима” ёзган.

Муҳаммад Содиқ Қусурий Аллома 1942 йил 19 май, 3 Жумад-ул-аввал, 1361 ҳижрий йилида, сешанба куни Шаҳобиддин кошоналарида таваллуд топган[1:36]. У кишига Муҳаммад Содиқ деб исм қўйилган. Кейинчалик у киши ўзини уламоларга

Муҳаммад Содиқ Қусурий деб таништирган. Чунки, туғилган қишлоғи — Бурж-Калон, Қусур туманидир.

1960 йил, 18 ёшида у Ганда Сингхвала ўрта мактабини тугатган. Сўнгра Саргодҳа қишлоқ хўжалиги департаментида бир йиллик (қишлоқ хўжалиги, дала) курсини тамомлаган. Қусурий 1963 йил 27 июлда Панжоб қишлоқ хўжалиги департаментида меҳнат фаолиятини бошлаган[1:36].

Маълумотлар гувоҳлик беришича 1952 йил апрель ойи аввалида у тасаввуф йўлидаги устозга бориб содиқлик қасамини олган[1:37] ва авлиёлар билан боғланиш оламига кирган. Бу унинг ҳаётига туб бурилиш ясаб, маънавий оламини юксалтирган. Шундан кейин у авлиёлар ҳаётини ўрганиб асарлар ёза бошлаган.

Муҳаммад Содиқ Қусурий адабий фаолияти 1960 йилдан бошланган[1:37]. Улар қўлга қалам олиб, газета ва журналларда турли мавзуларда кўплаб мақолалар ёзганлар. Уларнинг адабиёт оламидаги устози Ҳаким Ал-суннат, Аллома Муҳаммад Мусо Амритсаридир. Ҳаким Соҳиб илм дўсти, илм, адабиёт, маърифат ишқибози ва суннат йўлида жонбозлик кўрсатувчи ёзувчи сифатида танилган. Жаноб Қусури уларнинг услубидан жуда таъсирланган. Ҳаким Соҳибнинг таъкидлашича, улар ўзларининг шахсий кутубхонасини ҳам яратган бўлиб, унда ҳозирда уч мингга яқин китоб мавжуд.

Муҳаммад Содиқ Қусуридан ҳозиргача йигирма битта китоб сақланган[1:37]. Бешта мавзу устида фаол ишлаганлар. Уларнинг маънавий меъросларининг энг қимматлилари қуйидагилардир: [1:37-38]

- **Takmila-e- Tazkira Naqshbandiya** — бу Ҳазрат Аллома Нур Бахш Таваккал тазкираларига такмила бўлди.
- **Akabir Tehrik Pakistan** – ўқилиши зарур бўлган 3 жилддан иборат маълумотлар китоби.
- **Amir Millat aor un ke Xalfa** – Ҳазрати Амир Миллат ва у зотнинг ворисларининг ҳолати, уларнинг диний, миллий, илмий ва адабий хизматлари ҳақидаги тазкира китоби.
- **Irshadat Amir Millat** – Ҳазрат Амир Миллатнинг мақолалари ва ҳикматли сўзларини ўз ичига олган қимматли китобдир.

5) **“Tazkira Naqshbahdiya Hayriya”** - бу 922 саҳифадан иборат кенг қамровли китоб. Қусурий бу китоб учун қўлидан келган барча ишларни амалга оширган. Муҳсин Аҳле-Суннат ҳазратлари Хожа Абулхайр Муҳаммад Абдуллоҳ жан Мадзилла Ал-Али, китоб унинг номи билан аталган ва унинг кўрсатмаси билан ёзилган. Китоб қизиқарли ва жуда керакли.

6) **“Tazkira Xalfay Aala Hazrat”** — Фозил Барелвий, Имом Аҳл-е-Суннат, Ҳазрат Мавлоно, Шоҳ Аҳмад Ризоҳон Қуддус Сара(Сира) халифаларнинг ҳолатлари ва хизматлари ҳақидаги жуда яхши китоб. Жаноб Қусури МадЗилланнинг барча китоблари шу услубда ёзилган.

7) **“Markazi majlis Amir Millat”** — Ҳазрат Амир Миллат Хожа Пир Саййид Муҳаммад Жамият Али Шоҳ Нақшбандий Мужададий Али бир ишга муҳтож эди. Буюк ёзувчимиз 1977 йилда “Мажлис”га асос солган. Ўша даврдан то вафотига қадар ушбу муборак учрашувга — мажлисга бош бўлган. “Мажлис” Ҳазрат Амир Миллат ҳақида жаноб Қусурий қаламига мансуб тўртта китобни нашр эттирди. Амир Миллат Ҳазратларининг набиралари Ҳазрати Саййид Ахтар Ҳусайин ҳақида ҳам китоб ёзган.

“Мажлис” яна учта китобини ҳам нашр эттирди. Ҳазрат Сирож-ул-Миллат Пир Саййид Муҳаммад Ҳусайин Али Пури муаллифлигидаги ва қози Пир Муҳаммад Карам Шоҳ Соҳиб МадЗилланинг кенг қамровли иши билан бирга нашр этилган “Афзал-ул-Расул” номли сўнгги китобининг ташқи ва ички фазилатлари яхши безатилган.. Бу китобни нашр этиш ишлари кенг тарқалмоқда.

У шунингдек, “Анжуман Ғуламан Мустафо Бурж Қалан” (Қусур тумани) асосчиларидан бири ва ҳанузгача радиоэшиттириш котиби. Туман вице-президенти “Жамаът Аҳл-е-суннат Пакистан” ҳам ўз китобларига сўзбоши ва шарҳлар ёзган.

Натижалар. Жаноб профессор Саййид Муҳаммад Зокир Ҳусайин Шоҳ Чишти Сиалви Мад Зилла (Равалпинди) бу асарга ёзган “Муқаддима”сида Қусурийга қуйидагича таъриф берган: “Аллома Муҳаммад Содиқ Соҳиб Қусурий авлиёларнинг хизматлари ҳақида ёзиш шарафига муяссар бўлган адиблардан биридир” [1:12]. Бу таърифдан маълум бўладики, Қусурий ўз даврининг алломаси, адиби ва авлиёлар ҳақида асар ёзган мутафаккир экан. Жаноб профессор Саййид Муҳаммад Зокир Ҳусайин Шоҳ Чишти маълумот беришича: “Улар кўп иш ёзганлар, лекин «Тазкира-е-Нақшбандия Хайрия» асарлари алоҳидадир” [1:12]. Бу асарга ҳам жаноб профессор Саййид Муҳаммад Зокир Ҳусайин Шоҳ Чишти муқаддима ёзган экан. Муқаддимада ёзилишича: “Аллома Қусурий Мад Зилла олдинга интилди ва улар Саййид Мавлоно Хожа Ҳазрат Саййид Муҳаммад Баҳоуддин Нақшбанд – Шоҳ Нақшбанднинг рубойларига урдуча шарҳ ёзиб берди”. Маълум бўладики, Қусурий Баҳоуддин Нақшбанд асарларини жамлаб, уларга шарҳ ёзган. Шарҳлар рубой мазмун-моҳиятини тушуниш ва бошқаларга тушунтириш мақсадида ёзилади. Демак, “Рубоиёти Хожа Нақшбанд” герменевтик методология асосида ёзилган асардир.

“Муқаддима” муаллифи маълумот беришича, бу шарҳ у кишига уни тузатиш ва унга муқаддима ёзиш учун юборилган. Бу воқеа 1992 йил сентябрь, декабрь ойларида бўлиб ўтган[1:12]. Муаллиф ёзишича, у шу пайтда қаттиқ бетоб бўлиб қолган. Оғриқдан азият чеккан ва оғриқнинг шиддати кучли бўлган. Аммо муаллифнинг эътирофи этишича: “Устоз Ҳазрати Нақшбандга чексиз ихлосим бор. Хасталик чоғимда ҳам рубойларни ўқиб чиқдим, рубойлар устида соатлаб ўтирдим. Бир қанча рубойларнинг кенг маънолари мени Худо билади каерларга олиб кетди. Баъзи рубойлар қалбим ва ҳаёлимда ҳафталарча қолди. Айрим рубойларни ўқигач, ўзимни ажиб оламга тушиб қолгандек ҳис қилдим. Бир неча бор ўйлардимки, бу рубойлар 600 юз йил аввал ёзилаётган пайтда Шоҳ Нақшбандга эргашганлар уларни тинглаганда уларнинг қалби қай аҳволда эди?! Улар буни тушунтириб бера олмаса керак...” [1:12] “Муқаддима” муаллифининг бу сўзларидан маълум бўладики, у кишининг Баҳоуддин Нақшбандга ихлослари жуда кучли бўлган ва рубойларининг юксак даражада ёзилганлиги бу асарни тўла ўқиб чиқиш учун асос бўлган. Шу билан бирга “Муқаддима” муаллифининг эътирофларидан маълум бўладики, Муҳаммад Содиқ Қусурий Баҳоуддин Нақшбанд рубойларини жуда яхши англаб, тушуниб, маҳорат билан тушунарли тилда шарҳлаганки, у уларнинг мазмун-моҳиятига мафтун бўлиб ҳайратга тушган. Бу Муҳаммад Содиқ Қусурий рубойларини герменевтик услуб асосида яхши таҳлил этганидан далолат беради. Бу асарни Баҳоуддин Нақшбанд маънавий меросини фалсафий таҳлил этишнинг методологик асоси сифатида фойдаланиш мумкин.

Хулоса. Юқоридаги тадқиқотлар натижаси асосида қуйидаги хулосаларга келиш мумкин:

1.Баҳоуддин Нақшбанд рубойилари борлиги ҳақида маълумот берувчи манба “Рубоиёти Хожа Нақшбанд” асарини тўплаб илмий жамоатчилик эътиборига ҳавола этган аллома ва адиб Муҳаммад Содик Қусурийдир.

2.Муҳаммад Содик Қусурий герменевтик методология асосида Баҳоуддин Нақшбанднинг 137 рубойисини мазмун-моҳиятини англаб, шарҳлаган мутафаккирдир.

3.Муҳаммад Содик Қусурийнинг шарҳлаш маҳоратига асарнинг муқаддимасида ёзилган фикр-у мулоҳазалар далил бўла олади.

4. “Рубоиёти Хожа Нақшбанд” асаридаги шарҳларни урду тилидан таржима этиб, илмий жамоатчиликка етказиш асосий вазифалардан биридир.

Адабиётлар/Литература/References:

1. رباعیات خواجہ نقشبند مرتب و شارح محمد قصوری اردوبازار لاہور الدینیہ پبلیکیشنز ۱۹۹۸ ۱۸۴ صحیفہ
2. Абул Муҳсин Муҳаммад Боқир ибн Муҳаммад Али. Мақомоти Хожа Баҳоуддин Нақшбанд / Форсийдан таржимон, сўз боши, изоҳ ва луғат муаллифи Маҳмуд Ҳасаний. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019. – 335 б.
3. Баҳоуддин Нақшбанд. Аврод (тўлдирилган иккинчи нашр). Мақола, изоҳ ва шарҳлар муаллифи, таржимон Г.Н Наврўзова. Т.: “Sano standart” нашриёти, 2019. 112 б.
4. Баҳоуддин Нақшбанд. Рубойилар. Бухоро: “Дурдона” нашриёти, 2023 – 84 б.
5. Баҳоуддин Нақшбанд. (Манбалар таҳлили). Тўплаб нашрга тайёрловчи, мақола, изоҳ ва шарҳлар муаллифи. Г. Н. Наврўзова. Т.: “Sano standart” нашриёти, 2019. 256 б.
6. Баҳоуддин Нақшбанд. Ҳикматли сўзлар. Bahouddin Nakshband. Words of wisdom. Ҳикматли сўзларни тўпловчи ва мақолалар муаллифи. Г. Н. Наврўзова, Ҳикматли сўзларни инглиз тилига таржима этувчи З. Расулов. “Sadriiddin Salim Buxoriy”. “Durдона” nashriyoti. 2020. 52 б.
7. Донишмандлар тухфаси: Рубойилар/ таржимон, нашрга тайёрловчи, сўзбоши ва изоҳлар муаллифи: Эргаш Очилов. Т.: “O‘ZBEKISTON” 2009. – 400 б.
8. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. Тошкент: “O‘zbekiston”, 2021. – Б. 464.
9. Наврўзова Г. Нақшбандия тасаввуфий таълимоти ва баркамол инсон тарбияси. – Тошкент: Фан, 2005. – 233 б.
10. Наврўзова Г. Н Нақшбандия – камолот йўли. – Тошкент: Фан, 2007. – 189 б.
11. Наврўзова Г. Баҳоуддин Нақшбанд. (Рисола). Т.: “ABU MATBUOT-KONSALT” нашриёти, 2011. 24 б.
12. Наврўзова Г.Н. Хожа Баҳоуддин Нақшбанд ҳаёти ва маънавий мероси. – Т.: Фан, 2021. – 244 б.
13. Navruzova G.N. Bahauddin Naqshband – the seventh pir of Bukharai Sharif (Noble Bukhara). Islom tafakkuri (Maxsus son), 2020. 5-8-б.
14. Рисолаҳои пирон ва пайравони тариқати Нақшбандия. Душанбе: 2017. 456 б.
15. Сайфиддин Сайфуллоҳ. Ҳазрати Нақшбанд рубойилари. Т.: “Тошкент ислом университети” нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2009. 20 б.
16. Яъқуб Чархий. Рисолаи унсия. (Дўстона суҳбат). Таржимон ва шарҳлар муаллифи. С. Раҳмонов. Самарқанд: “Самарқанд давлат чет тиллар университети” нашриёти, 2022. 78 б.